

■ **Gazdasági elit** ■ ÉVKÖNYV XXVII. 2022
**a szovjet típusú
rendszer időszakában
– tanulmányok**

**Magyarország
a jelenkorban**

Gazdasági elit
a szovjet típusú rendszer
időszakában
– tanulmányok

ÉVKÖNYV XXVII. 2022

MAGYARORSZÁG
A JELENKORBAN

■ **Gazdasági elit**
a szovjet típusú rendszer
időszakában
– tanulmányok

ÉVKÖNYV XXVII. 2022

MAGYARORSZÁG
A JELENKORBAN

Szerkesztette

Rainer M. János

1956-os Intézet Alapítvány
Kronosz Kiadó

Budapest–Pécs, 2022

A kutatást, a tanulmányok elkészítését és a kötet megjelenését az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott K-135399. azonosítószámú támogatása tette lehetővé.

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2022-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

print ISBN 978-615-6339-78-2

pdf ISBN 978-615-6339-79-9

Szerkesztette

Rainer M. János

Felelős szerkesztő

Erőss Zsolt

Olvasószerkesztő

Bellus Ibolya

A borítót Müller Péter tervezte.

ISSN 1216-7851

Megjelenik az 1956-os Intézet Alapítvány és a Kronosz Kiadó közös kiadásában
Felelős kiadó az 1956-os Intézet Alapítvány elnöke és a Kronosz Kiadó
ügyvezetője

© Szerzők, 2022

© Szerkesztő, 2022

© 1956-os Intézet Alapítvány, 2022

© Kronosz Könyvkiadó Kft., 2022

TARTALOM

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ (Rainer M. János)	7
■ LENGYEL GYÖRGY KOMPETENCIA ÉS LOJALITÁS. ADALÉKOK A MAGYAR TERVGAZDASÁGI ELIT KUTATÁSÁHOZ	15
■ SZEGŐ IVÁN MIKLÓS REFORM ÉS „ÚTKARBANTARTÁS” HELYETT ELLENELITTÉ VÁLÁS. GAZDASÁGI SZUBELITEK DILEMMÁI A HETVENES–NYOLCVANAS ÉVEK SZOVJET TÍPUSÚ ÉS JUGOSZLÁV RENDSZEREIBEN	53
■ KELLER MÁRKUS PÁRTHŰSÉG ÉS PROFESSZIONALIZÁCIÓ. AZ ÉPÍTÉSÜGYI MINISZTEREK ÚTKERESÉSE	107
■ SOMLAI KATALIN BOGNÁR JÓZSEF ELNÖKI SZEREPBEN. TÖREKVÉSEK AZ ÉRTELMISÉGI SZUBELIT KÉPZETTSÉGÉNEK ÉS BEFOLYÁSÁNAK NÖVELÉSÉRE AZ ÁLLAMPÁRTI RENDSZERBEN	141
■ RAINER M. JÁNOS A SZOCIALIZMUS GAZDASÁGI MECHANIZMUSÁNAK ÚJRATERVEZÉSE. REFORM, ÉVTIZEDEKEN ÁT	179
■ KIRÁLY JÚLIA TERVEK, REFORMOK, VÍZIÓK, REMÉNYEK ÉS A VALÓSÁG. A TERVEZŐ-MODELLEZŐ SZUBELIT A NYOLCVANAS ÉVEKBEN – EGY PÁLYAKEZDŐ KÖZGAZDÁSZ EMLÉKEI	233
A KÖTET SZERZŐI	295
ABSTRACTS	297

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Az 1956-os Intézet megmaradt szellemi körének közös munkáját második éve a 2021 őszen elnyert négyéves támogatás határozza meg. Kutatási tervünk, amelynek címe *A Kádár-korszak és a rendszerváltás. Elit, értékrend és konfliktus* volt, ezzel az Évkönyvvel félidejéhez érkezett. Az első évet a fogalmi keretek kijelölése és az első megközelítések fémjelezték.¹ A második évben a lépték szűkítése mellett döntöttünk, a választás a gazdaság területén működő funkcionális elitcsoportra, a gazdasági elitre, illetve szubelitre esett.

Ez a választás részben intézeti hagyományokkal magyarázható. Az 1956-os Intézet Oral History Archívumának (OHA) egyik alapját éppen egy gazdasági elittel foglalkozó vizsgálat interjúi adták. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézete 1981–1985 között Tardos Márton vezetésével nagyszabású kutatást végzett *Gazdaságunk szervezeti rendszere* címmel. Ennek volt része a termelés és az irányítás különböző területein tevékenykedő 156 vezetővel készült magnetofonos életútinterjú. Leirataik ma is megtalálhatóak a Veritas Történetkutató Intézet és Levéltárba „olvasztott” OHA-ban és a másodpéldányokat őrző Országos Széchényi Könyvtár Fotó- és Videotárában. A vezetővizsgálatot annak idején az Intézet két későbbi alapítója, Hegedüs B. András és Kozák Gyula vezette; összegzésre akkor nem került sor, bár belső használatra szánt résztanulmányok születtek.² Csupán húsz

¹ Lásd Rainer (szerk.) (2021).

² Ezek megmaradt példányait Kozák Gyula őrizte meg – iratai és kutatási anyagai a budapesti Vera és Donald Blinken Open Society Archive (OSA) gyűjteményébe kerültek.

évvel később nyílt lehetőség a nyolcvanas évek gazdasági vezetői magatartásainak, életútjainak másodlagos elemzésére.³

A másik ok, amiért a gazdasági elit témáját választottuk, a vizsgált tárgy és korszak természetéből adódik. A szocializmus különféle tervrajzai kiemelt jelentőséget tulajdonítottak az ember termelő tevékenységének, a munkának, a marxi vízióktól kezdve a sztálini archetípuson át a reformált változatokig. A materialista világszemlélet egyenesen a munkában látta az emberré válás és lét alapvető specifikumát. Mindez a tervezők meghatározó élményén, a késő modern kor ipari fejlődésének lenyűgöző potenciálján alapult. Fokozta a gazdaság jelentőségét a második világháború utáni szuperhatalmi katonai szembenállás – de hasonlóképpen a gazdasági teljesítmény és fogyasztás „békés versenye” is. A hazai példa is ezt a képletet mutatja. A Kádár-rezsim „sikeressége” és politikai, illetve társadalmi legitimitációja két tényezőn múlt: a szovjet jóváhagyáson és a gazdaság teljesítőképességén. Az elsőről a nyilvánosság előtt nemigen esett szó. A másodikról sokkal több (bár *nyilvánosságról* itt sem lehet beszélni). Akár úgy is tűnhet, hogy a Kádár-korszak évtizedeinek politikatörténete lényegében azonos a gazdaság és a gazdaságpolitika történetével. A párt vezetése is leginkább egy gigászi állami nagyvállalat igazgatóságára emlékeztetett, ami legtöbbit termelési eredményekről és gazdálkodási kérdésekről tanácskozik, de emellett feltűnően sokat törődik dolgozói jólétével.

Bár lehetőségeinkből adódóan semmiképp sem törekedhettünk teljességre, arra azért mégis, hogy az eddigi évkönyvekhez hasonlóan valamegyes rendszerben tárjuk olvasóink elé mindazt, amire jutottunk. Logikusnak tűnt, hogy a hazai gazdasági elitre vonatkozó egykorú és utólagos vizsgálatok áttekintésével kezdjük témánk tárgyalását. *Lengyel György* közülük nem egynek résztvevője, illetve irányítója volt, nagy örömközzel el is vállalta e sajátos expozíciót. „Tervgazdasági elitnek” nevezi azt a zárt társadalmi alakulatnak tekinthető társadalmi csoportot, amelyet a gazdaságirányító szervek, bankok, nagyvállalatok felső vezetői alkottak. Fő elemzési szempontjai a vezetés rekrutációs mintáinak és képzettségének alakulása, a szakértelmiségi-képzés, a jellegzetes karrierminták és az attitűdök voltak.

³ Kozák (2004).

A korai tervgazdasági időszakban a zártságot a politikai lojalitás biztosította, ami ugyanakkor nem zárta ki a gyakori fluktuációt. Ez együtt járt a nagy ugrás típusú karrierekkel, melyeket a vállalatok munkásigazgatói és a gazdaságirányítás fiatal káderei testesítettek meg. A szakértelmiségi képzés-alkalmazkodott a kelet-európai tervgazdasági trendekhez, elsősorban a mérnöki és a közgazdasági tudást preferálta. A kései tervgazdaság elitje már folyamatos, adminisztratív karriert futott be, de a vezetőváltások a nyolcvanas évek második felében jelentősen megszorodtak. A tervgazdaság válsága felértékelte a szakmai kompetenciát, a tapasztalatokat és a nemzetközi kapcsolatokat. Az elit kiválasztási szempontjaiban a felsőfokú végzettség formális belépési feltétellé vált, a párttagság nem, bár a felső vezetők döntő többsége változatlanul párttag volt. A korabeli közvélemény az emberekkel való bánni tudást és a felsőfokú végzettséget tekintette a legfontosabb vezetői tulajdonságoknak.

A korai tervgazdasági elit lojális, paternalista függésben lévő káder volt, a késeié inkább menedzser, aki nem vetkőzte le a káderléletet, de a válság feltételei között felkészültebben, pragmatikusan igyekezett alkalmazkodni a piaci és adminisztratív feltételekhez.

Szegő Iván Miklós tanulmányának központi kérdése, hogy a szubelit fogalmát mennyire lehet alkalmazni a kelet-közép- és délkelet-európai szovjet és jugoszláv típusú rendszerek 1988 és 1992 közötti átalakulására, illetve az azt megelőző két évtizedre. Az elemzés jugoszláv (szlovén), csehszlovák és lengyel példákat (vagyis etnikailag sokszínű, föderális államokat és etnikailag relatíve homogén, nem föderális államokat egyaránt) vizsgál. A gazdasági jellegű szubelitek több típusát különbözteti meg, így a politikai csúcslittel közvetlenül érintkező, magas rangú gazdasági szubeliteket, a gazdaságirányítás felső, középső és alsó szintjén mozgó, de a csúcslittel rendszeres, közvetlen kapcsolatban nem lévő csoportokat; a gazdaságkutató, gazdaságpolitikai tanácsadókat; de foglalja a gazdasági ellenelittekkel (emigrációban vagy hazájukban) és a műszaki (technokrata) szubelittel is. A lengyel példában megjelenik a helyi (például nagyüzemi), sőt munkás szubelit is. Utóbbi független szakszervezeti vagy munkástanácsi tevékenységével válik gazdasági-politikai jellegű ellenelitté a nyolcvanas évek elején. Nyilvánvaló, már csak a különféle helyi kutatások eltérő mélysége és hozzáférhetősége miatt is, hogy lehetetlen a gaz-

dasági szubelitek összes típusáról átfogó elemzést adni. A tanulmány ezért elsősorban arcképszerű esettanulmányokkal dolgozik, hogy szemléltesse, milyen utat választottak az adott államok szubelitjeinek egyes képviselői. Akik közül egyesek a rendszerváltás idején elitpozíciókba kerültek, mások megmaradtak a szubelitek szintjén.

Hasonló módszert választott egy látszólag jóval homogénebb, valójában igen sokszínű magyar kiscsoport bemutatásával *Keller Márkus*. Egy első pillantásra „másodvonalbeli”, valójában időnként kifejezetten stratégiai jelentőségű országos gazdaságirányítási szakintézmény, az Építésügyi (később Építésügyi és Városfejlesztési) Minisztérium vezetőiről, a miniszterekről rajzol portrékat (szám szerint hatot). Elsősorban azt vizsgálja, hogy ezek az emberek hogyan és miképpen szocializálódtak, milyen készségeket, rutinokat hoztak magukkal, illetve mennyiben tudták ellátni a szubelithez hagyományosan kötött funkciókat: a rendszer megszilárdítását, illetve az elit és a társadalom többi része között kapcsolat megteremtését. A miniszterek mindegyike más-más típusú vezetőt reprezentál – az állandóság hiányát Keller a folytonos útkereséssel magyarázza, amelynek során a politikai elit kereste a minisztérium funkcióját és az ideális szakminisztert egyaránt. Mégis megfigyelhetők legalábbis tendenciák a keresésben. A kádertípusú vezetőket szakszerűsödő, mindinkább technokratába hajló miniszterek követték. Sajátos összekötő pozíciójukat az elit és a társadalom között az építésügyi miniszterek Keller szerint az építőiparon, illetve legközvetlenebb módon a lakásépítésen keresztül tudták gyakorolni. Ebben a tekintetben is megfigyelt egy változást: az ötvenes évek miniszterei elsősorban az elit véleményét közvetítették, amely szerint a lakásépítés például merőben alárendelt az erőltetett (nehéz)iparosítás feladatainak. A Kádár-korszakban viszont mindinkább teret nyert a felismerés, hogy a társadalom (lakás)igényeire és preferenciáira is figyelni kell. Ám ez önmagában nem vezetett valóban más jellegű szakpolitikához, amint azt a lakáskérdés kapcsán állandósuló társadalmi feszültség korabeli diskurzusai is mutatják.

Somlai Katalin tanulmányának központi alakja, Bognár József a második világháború koalíciós politikai elitjéből került végképp a szubelitbe 1956 után. Ettől fogva életét a politika és a tudomány között, egy köztes szerepet magára vállalva élte le. A legfelsőbb tudományos körökben mozgott, ott címeket szerzett és vezető pozíciókat vívott ki magának. Miközben

a magyar közgazdaságtudomány egyik, a médiában is sokat szereplő arcává vált, megtartotta másodvonalbeli politikai szerepeit is, és ezek, valamint a pártelithez fűződő személyes kapcsolatai révén, a politikai elitből kikerülve is részesedett a hatalomból. Somlai azt mutatja be, hogy Bognár egyrészt ifjúkori, igencsak nagy léptékű ambícióinak megfelelő feladatokat keresve egyengette saját karrierjét, másrészt megpróbálta elősegíteni a szubelitiként felfogható szakértői, technokrata, tudományos kutatói csoportok társadalmi-politikai befolyásának megerősítését. Ehhez rendkívül fontosnak tartotta a szakmai képzettség színvonalának emelését elsősorban a nemzetközi (tehát külföldi, vagyis nyugati) tapasztalatszerzés révén. A szakértői szubelit tudásának felhasználásával Bognár az állampárt által irányított szocialista gazdasági rendszer teljesítményét kívánta optimalizálni, annak működését akarta észszerűsíteni. Mindezt úgy, hogy magát lehetőleg nem pozicionálta politikai konfliktusokban. A tanulmány Bognár sajátos közvetítő szerepének két, egy-egy intézmény (a Kulturális Kapcsolatok Intézete, illetve az Afro-Ázsiai Kutató Központból kinőtt Világgazdasági Kutató Intézet) élén töltött időszakát vizsgálja.

E sorok írójának tanulmánya a szocializmus hazai újratervezésének talán legsajátosabb diskurzusát, a gazdasági mechanizmus reformjáról szóló javaslatok történetét tekinti át. Nem tekinti céljának a közgazdasági reformgondolkodás alakulásának ismertetését, még kevésbé a magyar reformtervek és a valóság összevetését. Azt vizsgálja, hogyan gondolták el a szocializmus újratervezett gazdasági rendszerét azok a közgazdászok, akik különféle részproblémák megoldása helyett (vagy mellett) a szocialista gazdasági rendszer egészének megváltoztatására törekedtek. Az eredeti szocializmus-tervrajz keveset mondott a gazdasági élet struktúrájáról és működési elveiről. Erről, illetve a szovjet archetípus működőképességének kérdéseiről a vita már a két világháború között folyt. A tanulmány először röviden áttekinti ezt a vitát, majd a magyar gazdasági újratervezés legfontosabb állomásait ismerteti időrendi sorrendben. Különböző erősségű működési válságok váltották ki ezeket a javaslatokat az ötvenes évek közepén, a hatvanas évek második felében, az 1968-as gazdasági reform után és a nyolcvanas évek elején. Valamennyi elgondolás az adottnak vett szocializmus-alapstruktúra (állami tulajdon, tervezés) „beoltását” tervezte a kapitalista piacgazdaság egyes elemeivel. A nyolcvanas évek közepén – ezzel zá-

rul a szöveg – születtek az utolsó olyan javaslatok, amelyek még el tudták képzelni, hogy ez a hibrid képes lesz ellenállni a rendszerválságnak.

Az Évkönyvet *Király Júlia* önéletrajzi esszéje zárja. A szerző az 1980-as évek elején szerezte közgazdász diplomáját, egyetemi éveinek leírása fontos forrás a kései tervezési szubélet szakmai képzéséről és szocializációjáról. 1982-től az Országos Tervhivatal matematikai tervmodellezéssel foglalkozó részlegén dolgozott. Mintegy retrospektív szociográfiaként képet ad a tervhivatal belső hatalmi és munkaviszonyairól, a tervezésben alkalmazott módszerekről, feladatokról és kihívásokról, amelyek a válságperiódusban érték a gazdaságirányítás e fontos intézményét. Felidézi az akkori fiatal munkatársak gondolkodását és dilemmáit, belső vitáit és azt, ahogyan a reform, majd válságkezelés diskurzusaira reagáltak. Eközben óhatatlanul szembesíti saját magát (sőt, némiképp nemzedékének hasonló pozíciójú csoportját) a periódus mai képével. A nyolcvanas éveket az azóta kialakult „nagy történet” a rendszerváltáshoz vezető úttal jellemzi. Király Júlia nem törekszik utólagos igazolásra és öngazolásra – szembenézése nem tagadja el akkori, később saját maga által is naivnak, vagy éppen hiábavalónak tartott reményeit és várakozásait. A történet 1989-ben lezárul, s egyszerre forrás a szovjet típusú rendszer utolsó éveinek megismeréséhez, egyben személyes megértéséhez.

Jelen Évkönyv terve még az elmúlt év végén körvonalazódott. Ekkor döntöttünk úgy, hogy ezúttal más gyakorlatot követünk, mint az elmúlt években, amikor az Intézethez kapcsolódó fiatalok, doktoranduszok szövegeit közöltük. Mostani vendégszerzőink a téma nagy tekintélyű kutatói, illetve bizonyos tekintetben aktív részesei. A szerzők egy része főbb megálapításait a Miskolcon 2022. szeptember 1–3. között tartott, *Kádár-korszak, kádárizmus, korlátozott mozgástér: magyar modell?* című országos jelenkortörténeti konferencián ismertette.⁴ Magukat a szövegeket pedig 2022. szept-

⁴ Keller Márkus, Somlai Katalin és Szegő Iván Miklós. Az erről szóló vitaindítót e kötet szerkesztője tartotta. A konferencián egyébként az 1956-os Intézet két önálló szekcióban szerepelt. A gazdasági elitéről szólóban az imént említettek mellett Péteri György, a trondheimi egyetem professzor emeritusa adott elő. A másik, ugyancsak elit-problémákkal foglalkozó szekcióban az intézeti kutatócsoport tagjai közül Tabajdi Gábor, továbbá a projekthez sok szálon kapcsolódó Eörsi László, Lénárt András és Ungváry Krisztián szerepelt.

tember 19-én és 26-án workshop formában vitattuk meg, ahol a szerzők és a kutatás más résztvevői mellett jelen volt Csillag István, Juhász Pál, Kovács János Mátyás és Soós Károly Attila, akikről ugyanaz mondható el, mint fentebb e kötet vendégszerzőiről.⁵ A két hosszú vita valamennyiünk számára nagy élményt jelentett, fontos tanulságokkal – itt mondunk köszönetet vendégeinknek, akikkel közösen gondolkodhattunk. A gazdaság jelenségei iránt, kivált a mostani válságos időkben, széles körű az érdeklődés. A közelmúlt gazdaságát irányító, tervező és elgondoló emberek történetei reményeink szerint szempontokat adhatnak e mai beszélgetésekhez is.

Budapest, 2022 októberében

A szerkesztő

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Kozák (2004) Kozák Gyula: Gazdasági, politikai vezetői magatartások és életutak az 1980-as évek első felében. Másodlagos elemzés. In: *Évkönyv 2004. Magyarország a jelenkorban*. Szerk. Rainer M. János – Standeisky Éva. Budapest, 1956-os Intézet. (Évkönyv XII.)
- Rainer (szerk.) (2021) *Elit és szubelit a Kádár-korszakban – közelítések. Magyarország a jelenkorban*. Szerk. Rainer M. János. Budapest–Pécs, 1956-os Intézet Alapítvány – Kronosz. (Évkönyv XXVI.)

⁵ Itt mondok köszönetet Király Júliának a szervezésben nyújtott segítségével.

A KÖTET SZERZŐI

KELLER MÁRKUS

PhD, történész, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Összehasonlító Történelmi Szociológia Tanszék, 1956-os Intézet Alapítvány

KIRÁLY JÚLIA

PhD, közgazdász, IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola

LENGYEL GYÖRGY

az MTA doktora, szociológus, Budapesti Corvinus Egyetem

RAINER M. JÁNOS

az MTA levelező tagja, történész, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, 1956-os Intézet Alapítvány

SOMLAI KATALIN

történész, 1956-os Intézet Alapítvány

SZEGŐ IVÁN MIKLÓS

PhD, történész, 1956-os Intézet Alapítvány

ABSTRACTS

GYÖRGY LENGYEL

Competence and loyalty

Notes to the research on the Hungarian planned economy's elites

The economic elite includes those who have the means to significantly influence the country's key economic reproduction processes with their personal decisions and opinions: the top leaders of economic ministries, banks, and large companies. This paper – relying mostly on previous research findings – overviews the main features of the recruitment, the education, the career patterns and the attitudes of the economic elite, and as a background the trends of higher education in international comparison. These aspects are discussed according to the periods of the early and the late planned economy. The former lasted from 1948 to 1967 while the latter started with the economic reform of 1968 and ended with the regime change in 1990.

The data show that the planned economy's elite was a closed social group. However, its recruitment was not ensured by the filters of upper-middleclass origin and education, like those of the Western European market economy elite. In the period of the early planned economy the criteria of loyalty, inter- and intragenerational worker origin, party membership, disciplined cadre mentality and, to a lesser extent, the filters of education formed the basis of the closedness. This period could be characterized by a high degree of fluctuation and existential uncertainty. Fluctuation favoured the big jump type careers which were embodied by worker-directors in the companies, and young cadres in economic ministries.

Higher education was adapted to Eastern European planned economy trends with a preference for engineering and economics. This also favoured early big jump career types. At the beginning of the fifties two-fifths of those who graduated in economics immediately started working in economic ministries.

The elite of the late planned economy had however a characteristically continuous, administrative career. This reflected the existence of a stable recruitment mechanism, even though the crisis, the reforms, the socio-institutional and ideological changes all became more perceptible, and because of these developments in the economy - especially in the ministries and the banking sector - the rate of management rotation accelerated.

The personal composition of the Hungarian economic elite changed significantly in the last years of the planned economy: in the months before the regime change, it consisted of members who, in the overwhelming majority, had a higher education degree and were previously members of the socialist party. Before the systemic change the economic elite was more dissatisfied with the conditions of the country than other groups of the population.

If the early planned economy's elite may be characterized by the traits of a puritan and loyal, highly dependent cadre, then the leader of the late planned economy is more suited to the traits of a crisis-preventing manager who can adapt both to market and bureaucratic operating principles. The image of a leader emerges who did not strip away the cadre existence, but pragmatically adapted it by competence and a meritocratic approach.

IVÁN MIKLÓS SZEGŐ

Dilemmas of economic sub-elites in the Soviet-type and Yugoslav systems of the seventies and eighties

Becoming a counter-elite instead of reforms and „road maintenance”

The study examines sub-elites in Soviet and Yugoslav-type systems between 1968 and 1991/1993, from the Prague Spring to the disintegration of the Czechoslovak and Yugoslav federal states. It focuses on the sub-elite groups that have become counter-elites in Poland, Czechoslovakia and Slovenia. It also deals with the „road maintainaning” sub-elites who implement the decisions of the elite and the „advisory” reformers. The Czechoslovak and the Yugoslav disintegration processes differed since the disparity between the two federal states was enormous at the level of (sub-)elites

and institutions. The South Slavic (sub-)elites had been divided for a long time, they could not reach a compromise as their traditions were not democratic. Until the disintegration of Czechoslovakia consensual elites and sub-elites commanded the peaceful regime change there. In this way, even minority Hungarians were able to assert their interests in the course of the negotiations. The Polish opposition sub-elite networks were effective, as technical sub-elites mediated between intellectuals and worker sub-elites. Unlike the Czech intellectual sub-elites, the ideological sub-elites based on the Polish intelligentsia did not want to control but to inform the other groups of society. So the Polish opposition was united, and, for the first time in East-Central Europe, the Jaruzelski regime was finally forced to sit down at the negotiating table with the counter-elite built on the basis of Solidarity. A special situation arose in Slovenia: the local top and sub-elite united against Belgrade and thus achieved success.

MÁRKUS KELLER

Political loyalty and professionalization

The pathfinding of construction ministers

At first glance the Ministry for Construction appeared to be a less glamorous, second-tier ministry, but it was in fact one of the strategically placed ministries with essential functions in the Kádár era. As a result of forced industrialisation, the construction, the building of industrial centres and the development of construction technologies were a priority. The Ministry for Construction also played a key role in the creation of a new state-owned, industrialised construction industry which was no longer craft-based. The Ministry of Construction had also the function of solving the housing shortages. This study examines the career of those who led the Ministry for Construction (later the Ministry for Construction and Urban Development) in this constantly changing and challenging situation. It reveals their skills and their strategies as well as it shows to what extent they were able to perform the functions traditionally associated with the sub-elite: consolidating the system and establishing links between the elite and the rest of the society.

KATALIN SOMLAI

József Bognár, the chairman

*Improving the training and the influence of the Hungarian sub-elites
in the Hungarian Soviet-type regime*

József Bognár (1917-1996) Hungarian politician and economist spent his entire life in the come-between sphere between politics and science, apart from the early years of his career when as a young politician he had arison quickly to the multi-party political élite of the post-WWII political life. He became mayor of the Hungarian capital as one of the leaders of the Smallholders' Party and later minister of commerce in various governments after the communist takeover of the political power in Hungary. He withdrew however from the frontline of politics after the 1956 Hungarian revolution. While he began to build a scholarly career as an economist, due to his political roles of secondary importance and being the leader of a political party which had not been wound up, he continued to enjoy a certain degree of liberty and power nevertheless he didn't belonged any more to the political elite. This study shows how he as a member of the functional elite tried to enforce the training and the influence of the Hungarian sub-elites of scientists and technocrats contemporary to his endeavours to improve and rationalize the socialist system of production and hence the Soviet-type regime in Hungary. For this end his mediator role is presented at the head of two state institutions which were the Institute of Cultural Relations in the 1960s and the Council and the Institute of Global Economy in the 1970a and 1980s.

JÁNOS RAINER M.

**Re-designing the socialist economic mechanism:
reform through decades**

This study gives a summary of the perhaps most characteristic discourse on re-designing Socialism in Hungary, i. e. proposals to the reform of the

economic mechanism. It does not aim neither to analyse the history of reform thinking in the field of economy nor to compare reform plans to reality. It examines rather how the re-designed socialist economy was imagined by those economists whose intention was – instead of solving particular problems – to change the socialist economic system as a whole. The original design of socialism was very roughly outlined regarding the structures and the operational principles of economy. Fierce discussions on that problem as well as on the feasibility of the Soviet archetype economy had been already going on between the two world. The first part of the text outlines the main arguments of the discussion. It is followed by the analysis of the main steps of the Hungarian economic re-designing by chronological order. Those proposals were generated by operational crises on different levels, first in the mid-fifties, then in the second half of the sixties after the 1968 reform, and finally in the early eighties. All the re-designs took the general structure of the socialist economy (state ownership, central planning) for granted and all of them aimed at mixing it with some elements of capitalist market economy. The crisis in the mid-eighties turned out to be more serious than all the previous ones in Hungary. At that time the last general proposals with a vision of *hybrid* economy came out. And that was the very last minute when the re-designers could believe that their system would be able to overcome the crisis.

JULIA KIRÁLY

Plans, reforms, visions, hopes and the reality

*Subjective memories of a young model-builder macro-economist
from the Planning Office*

Our generation was socialized in the seventies. University years were rather dull, only a minor part of the curricula exceeded the then classical dogma of “the law of planned and proportionate development”. Our in-depth mathematical studies helped us to understand modern macroeconomics but it had nothing to do with the socialist system we were living in. Though after graduation I worked first in the Central Statistics Office then in the Planning Office, being a young model-builder economist, I could get never

close enough to the “hot” data, to the real dilemmas of policymaking. I didn’t even realize in 1982 how close was Hungary to a Poland-like bankruptcy. From the mid-80s our horizon began to widen due to the strengthening of the reform movements and to some really remarkable new publications. We understood that socialism was a non-sustainable economy, however, might vegetate for ages. Our minor rebellion within the macro modelling meant giving up working on huge linear programming models and focusing instead on the macro econometric models.

A Kronosz Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

A Kronosz Kiadó a Szakkiadók Társulásának tagja,
könyveink elektronikusan elérhetők, olvashatók és kereshetők
az Arcanum Adatbázis Kiadó által létrehozott

www.szaktars.hu

adatbázisban

Nyomdai előkészítés: Erőss Zsolt